כפר עולמי · יחידה 2: גלובליזציה מעצימה שינויים · חוברת קטנה

גבולות נפתחים ושוק חופשי

חוברת תלמיד · **מתקדם**

חומה נפרצה, גבולות נפתחו – והעולם הפך לשוק אחד גדול.

שם:	כיתה:	תאריך:

מה בחוברת?

1. מושגי מפתח
2. קוראים: מגושים סגורים לשוק עולמי
3. חלק א׳ – מתרגלים מושגים
4. חלק ב׳ – בודקים הבנה
5. חלק ג׳ – חושבים כמו גאוגרפים
6. כרטיס יציאה ✂

משחקים לשיעור הזה (חידון מהיר, איש תלוי, טריוויה ועוד) באתר: https://geo-z-chovrot-tiny.sites.tab.bot/

יצרה: רוית ראש בן ישי

מושגי מפתח

קראו את המושגים. נשתמש בהם בכל החוברת.

המלחמה הקרה

תקופה של כארבעים שנה שבה שני גושים התחרו בכלכלה, במדע ובהשפעה בלי להילחם זה בזה ישירות.

לדוגמה: העולם מחולק לגוש מערבי ולגוש מזרחי

מעצמה

מדינה חזקה מאוד בכלכלה, במדע ובהשפעה, שמשפיעה על מדינות רבות אחרות.

לדוגמה: שתי המדינות שהובילו את הגושים

יוזמה פרטית

פעילות כלכלית של אדם או של קבוצה שפותחים עסק משלהם ולוקחים על עצמם את הסיכון.

לדוגמה: נערה שפותחת דוכן לימונדה

שוק חופשי

שיטה כלכלית שבה אנשים וחברות פרטיות פותחים עסקים, קובעים מחירים ומתחרים זה בזה.

לדוגמה: שתי מאפיות ברחוב מתחרות על הלקוחות

מכס

מס שהמדינה גובה על סחורות שמגיעות אליה מחו״ל.

לדוגמה: תשלום נוסף על מכונית מיובאת

הפרטה

מכירה של חברות ומפעלים שהיו בבעלות המדינה לבעלים פרטיים.

לדוגמה: מפעל ממשלתי שנמכר לחברה פרטית

ריאיון אישי

כלי מחקר שבו שואלים אדם שאלות מתוכננות מראש, רושמים תשובות ומסדרים אותן להשוואה.

לדוגמה: שיחה עם סבתא על החיים פעם

ארגון בינלאומי

גוף שמדינות רבות חברות בו, וקובע כללים משותפים, למשל בסחר.

לדוגמה: ארגון שמוריד מכסים בין המדינות החברות

קוראים

מגושים סגורים לשוק עולמי

הגלובליזציה אינה רק תוצר של מכולות וכבלים; היא גם תוצאה של החלטות פוליטיות. במשך כארבעה עשורים אחרי מלחמת העולם השנייה חולק העולם לשני גושים, שבראש כל אחד עמדה מעצמה. ״המלחמה הקרה״ התבטאה בתחרות כלכלית, מדעית ואידאולוגית, ובגבולות שהגבילו מאוד את מעבר הסחורות והאנשים בין הגושים.

שתי שיטות כלכליות עמדו זו מול זו. בגוש המערבי פעל ברובו שוק חופשי: ההיצע והביקוש קבעו מחירים, ויזמים פרטיים נשאו בסיכון וברווח. בגוש המזרחי פעלה כלכלה מתוכננת: המדינה החזיקה באמצעי הייצור, קבעה יעדים ומחירים, ושאפה לצמצם פערים – אך לעיתים קרובות סבלה ממחסורים ומחוסר יעילות.

בשנים 1989– 1991קרס הסדר הזה. מקרה ברלין ממחיש זאת: עיר שחולקה מאז 1961בחומה, משפחות שהופרדו, ובנובמבר 1989– מעברים שנפתחו בבת אחת. בתוך שנתיים התפרקה מעצמת הגוש המזרחי ל- 15מדינות. מדינות רבות עברו לכלכלת שוק, הפריטו חברות ממשלתיות, עודדו יוזמה פרטית ופתחו את שעריהן להשקעות זרות.

ארגונים בינלאומיים קבעו כללי סחר משותפים והפחיתו מכסים, וכך הקטינו את ״מחיר הגבול״. חברות רב-לאומיות הרחיבו את פעילותן: פתחו מפעלים במדינות שבהן העבודה זולה, משרדים בערים מרכזיות וחנויות בשווקים חדשים, והעבירו ביניהם הון, ידע ועובדים. מיליוני עובדים וצרכנים הצטרפו לכלכלה העולמית.

לשינוי היו גם מחירים: בחלק מהמדינות ההפרטה המהירה יצרה אבטלה ופערים, ותעשיות מקומיות התקשו להתחרות. כדי להבין את השינוי "מבפנים" אפשר להשתמש בריאיון אישי – מקור ראשוני המספק חוויה אישית. אך יש לזכור שזיכרון הוא סובייקטיבי, ולכן מצליבים אותו עם מקורות נוספים.

חלק א' – מתרגלים מושגים

בחלק הזה נחבר כל מושג להגדרה שלו, ונזהה דוגמאות מהחיים.

1. התאימו: כתבו בריבוע את האות של ההגדרה המתאימה.

1. מעצמה		**א.** כלי מחקר שבו שואלים אדם שאלות מתוכננות מראש, רושמים תשובות ומסדרים אותן להשוואה.
2. המלחמה הקרה		**ב.** תקופה של כארבעים שנה שבה שני גושים התחרו בכלכלה, במדע ובהשפעה בלי להילחם זה בזה ישירות.
3. שוק חופשי		**ג.** גוף שמדינות רבות חברות בו, וקובע כללים משותפים, למשל בסחר.
4. יוזמה פרטית		**ד.** מדינה חזקה מאוד בכלכלה, במדע ובהשפעה, שמשפיעה על מדינות רבות אחרות.
5. הפרטה		**ה.** מס שהמדינה גובה על סחורות שמגיעות אליה מחו"ל.
6. מכס		**ו.** מכירה של חברות ומפעלים שהיו בבעלות המדינה לבעלים פרטיים.
7. ארגון בינלאומי		**ז.** פעילות כלכלית של אדם או של קבוצה שפותחים עסק משלהם ולוקחים על עצמם את הסיכון.
8. ריאיון אישי		**ח.** שיטה כלכלית שבה אנשים וחברות פרטיות פותחים עסקים, קובעים מחירים ומתחרים זה בזה.

2. השלימו: לאיזה מושג מתאימה כל דוגמה?

1. שיחה עם סבתא על החיים פעם – זו דוגמה ל־_____
2. ארגון שמוריד מכסים בין המדינות החברות – זו דוגמה ל־_____
3. תשלום נוסף על מכונית מיובאת – זו דוגמה ל־_____
4. מפעל ממשלתי שנמכר לחברה פרטית – זו דוגמה ל־_____

חלק ב' – בודקים הבנה

חזרו לקטע הקריאה. הקיפו את התשובה הנכונה, וסמנו נכון או לא נכון.

1. מה מאפיין כלכלה מתוכננת?

- ○ א. היצע וביקוש קובעים מחירים
- ○ ב. המדינה מחזיקה באמצעי הייצור וקובעת יעדים ומחירים
- ○ ג. אין בה מפעלים
- ○ ד. כל אזרח קובע את שכרו

2 מהו "מחיר הגבול" שארגונים בינלאומיים הפחיתו?

- ◯ א. דמי כניסה למוזיאון
- ◯ ב. מחיר הדרכון
- ◯ ג. העלויות והמכסים הכרוכים במעבר סחורה בין מדינות
- ◯ ד. מחיר בניית חומה

3 מדוע חברות רב-לאומיות פתחו מפעלים במדינות שהצטרפו לכלכלה העולמית?

- ◯ א. בגלל עלויות עבודה נמוכות ושווקים חדשים
- ◯ ב. כי נאסר עליהן לעבוד בארצן
- ◯ ג. בגלל אקלים קר
- ◯ ד. כי לא היו שם צרכנים

4 איזה מחיר של הפרטה מהירה מוזכר?

- ◯ א. יותר מדי תיירים
- ◯ ב. אבטלה ופערים בחלק מהמדינות
- ◯ ג. מחסור במכולות
- ◯ ד. ירידה בגשמים

5 מהי מגבלה של ריאיון אישי כמקור?

- ◯ א. הוא תמיד שקרי
- ◯ ב. אי אפשר לרשום אותו
- ◯ ג. הוא אסור לשימוש
- ◯ ד. זיכרון אישי הוא סובייקטיבי, ולכן מצליבים עם מקורות נוספים

נכון או לא נכון? אם לא נכון – תקנו בשורה.

1	הגלובליזציה נבעה רק מהתפתחות טכנולוגית.	נכון	לא נכון
2	חומת ברלין חילקה את העיר מאז 1961.	נכון	לא נכון
3	כלכלה מתוכננת שאפה לצמצם פערים, אך סבלה פעמים רבות ממחסורים.	נכון	לא נכון
4	הפרטה פירושה שהמדינה רוכשת חברות פרטיות.	נכון	לא נכון

חלק ג׳ – חושבים כמו גאוגרפים

כאן אין תשובה אחת נכונה. כתבו במשפטים מלאים והסבירו את דעתכם.

1 נתחו בשרשרת של חמש חוליות כיצד פתיחת הגבולות הגיעה עד ארון הבגדים שלכם.

2 הציגו שתי נקודות מבט על הפרטה: של עובד במפעל ממשלתי ושל צרכן.

3 האם הפוליטיקה או הטכנולוגיה חשובה יותר להתפשטות הגלובליזציה? בססו עמדה בשני נימוקים.

אתגר חוקרים

ערכו ריאיון אישי עם שני מבוגרים מרקעים שונים (למשל מי שגדל בארץ ומי שעלה ממדינה אחרת) על החיים לפני פתיחת הגבולות ואחריה. סכמו בטבלה (מוצרים, נסיעות, עבודה, תקשורת), השוו, וכתבו מה הריאיון מלמד ומה מגבלותיו.

כרטיס יציאה – גבולות נפתחים ושוק חופשי

גזרו לאורך הקו המקווקו ומסרו למורה. שם: _____

1. ההבדל בין שוק חופשי לכלכלה מתוכננת במשפט: ...

2. מחיר אחד של פתיחת הגבולות: ...

3. מה הופך ריאיון למקור טוב, ומה מגביל אותו?

איך הבנתי? ◯ הבנתי היטב ◯ הבנתי חלקית ◯ אני צריכים/ות עזרה